

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

СІГНАТУЛІН МАКСИМ ВІТАЛІЙОВИЧ

УДК 332.02; 338.43

**МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНИМ РОЗВИТКОМ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

08.00.04 - економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

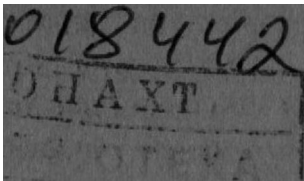
Одеса - 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ПВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права» (м. Херсон)
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
ДРОХОВСЬКИЙ Олександр Миколайович,
Одеська національна академія харчових технологій,
професор кафедри менеджменту та логістики.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
ЗІНОВ'ЄВ Фелікс Володимирович,
Кримський економічний інститут ДВНЗ «Київський
національний економічний університет ім. Вадима
Гетьмана», завідувач кафедри управління персоналом;

доктор економічних наук, професор
БАНЄВА Ірина Олексіївна,
Миколаївський національний аграрний університет,
професор кафедри управління виробництвом та
інноваційною діяльністю підприємств.

Захист відбудеться "25" грудня 2014 р. о 09:30 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 41.088.04 у Одеській національній академії харчових технологій за
адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112.

знайомитися у бібліотеці Одеської національної
адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112.

2014

ОНАХТ **АвТОреф**
Механізми управління

у018442

І.С. Кайтанський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з економічно й соціально вагомих складових частин економіки країни є харчова промисловість, якій відведена головна роль у розв'язку питань стосовно забезпечення населення необхідними продуктами харчування для підтримки їх раціонального харчування.

З питаннями усталеного задоволення народногосподарських вимог і їх спроможністю розвиватися в режимі постійного розширеного відтворення за умов зростаючої конкуренції й глобалізації вітчизняної економіки міцно пов'язана на продовольчому ринку стратегія розвитку підприємств харчової галузі.

Потребу зміни теоретичного напрямку визначення зовнішньоекономічної діяльності харчових підприємств і ускладнення їх функцій обумовив розвиток принципово нового ступеня зовнішньоекономічних відносин в результаті зміни світового господарства. Динамічне та стійке зростання як національної економіки, так і її галузей багато в чому за умов сучасності розкривають зовнішньоекономічні відносини.

Загострення збутової проблеми щодо власних харчових продуктів та їх експансії з закордонних країн обумовлено спадом виробництва продовольчих товарів й неконкурентоспроможністю вітчизняних харчових підприємств, що впливає на зниження рентабельності цілого ряду товарної продукції. В сучасних умовах розвитку всесвітньої економіки це потребує застосування до вирішення питань налагодження зовнішньоекономічних відносин підприємств харчових галузей комплексного підходу.

Дослідженню проблемних питань стосовно розвитку харчових підприємств та налагодження їх зовнішньоекономічних відносин присвячено багато наукових праць таких відомих економістів-теоретиків і практиків, як: Л.Абалкіна, О. Амоші, В. Андрійчука, Д. Антонюка, І. Баневої, С. Беяцького, В. Бойко, П. Гайдуцького, В. Геєця, С. Дем'яненко, О.М.Дороховського, Ф.Зінов'єва, А. Кандиби, С. Кваші, А. Кредісова, В.Лагодієнка, О. Наумова, П. Саблука, С. Соколенка, В. Топіхи та ін. Теоретико-методологічну основу дослідження питань розвитку зовнішньоекономічної діяльності харчових підприємств закладено в наукових роботах названих дослідників. Проте, з урахуванням становлення нових інтеграційних процесів на міжнародному рівні й мінливого характеру зовнішньоекономічної сфери питання формування й функціонування інституційних, управлінських, організаційних і економічних механізмів зовнішньоекономічних зв'язків підприємств харчової галузі вимагають нового дослідження. Визначення цілей і завдань зазначеного наукового дослідження розкриває недостатню розробленість і складність в умовах посилення міжнародної інтеграції механізмів формування зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до комплексної науково-дослідної роботи Міжнародного університету бізнесу і права за темами "Фінансово- економічний механізм сталого розвитку аграрних підприємств в умовах

трансформації до СОТ” (номер державної реєстрації 0109и002936) та “Ефективне використання ресурсного потенціалу АПК України в умовах глобалізації світової економіки” (номер державної реєстрації 0!091)002938). Внесок автора полягає в обґрунтуванні завершених науково-методичних рекомендацій щодо формування відповідних механізмів налагодження в умовах глобалізації зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі й полягає вклад автора.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад та розробка практичних рекомендацій з формування механізмів управління ефективним розвитком зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової промисловості в контексті глобалізації.

Реалізація мети дисертаційної роботи обумовила такі завдання дослідження:

- розробити- концепцію управління ефективним розвитком зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової промисловості;
- удосконалити методичний підхід до оцінки ринкової складової виробничого потенціалу підприємств харчової галузі в зовнішньоекономічній площині;
- обґрунтувати методичний інструментарій оцінки інноваційності підприємств харчової галузі;
- запропонувати методичний підхід до оцінки впливу інвестиційного співробітництва вітчизняних і іноземних підприємств харчової галузі на результативність здійснення спільних інвестиційних програм;
- розвинути інтеграційний механізм взаємодії підприємств харчової галузі й нарощення конкурентних переваг на зовнішньому ринку;
- обґрунтувати стратегічні напрями розвитку інноваційної діяльності підприємств харчової галузі;
- розробити економіко-математична модель використання ринкової складової виробничого потенціалу підприємств харчової галузі в зовнішньоекономічній площині;
- обґрунтувати підходи до перспективного проектування розвитку зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової галузі.

Предметом дослідження є георстико-методичні та практичні засади формування механізмів управління ефективним розвитком зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової промисловості в умовах глобалізації.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційного дослідження є наукові засади економічної теорії, наукові праці вітчизняних і іноземних дослідників з питань становлення і налагодження зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі.

Для досягнення поставленої мети в роботі було використано наступні методи: логіко-теоретичного порівняння та узагальнення - для визначення

закономірностей та означення питань перспективного зростання зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі, розгляду динаміки розвитку зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі; економіко-статистичного аналізу - для дослідження, групування, порівняння, оцінки, інтерпретації та наочного окреслення реальних наслідків розвитку зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі; порівняльно-економічного аналізу - при дослідженні зовнішнього і внутрішнього оточення підприємств харчової галузі; кластерний аналіз - при визначенні й систематизації груп підприємств харчової галузі за рівнем їх конкурентоспроможності; економіко-математичні методи - для розкриття факторних залежностей та обґрунтування методичних підходів до розвитку зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі.

Інформаційну базу дослідження становили наукові видання з проблем налагодження зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі, звітні дані підприємств, матеріали Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики і продовольства України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, дані власних авторських досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретично-методичних засад та розробці практичних рекомендацій з формування механізмів управління ефективним розвитком зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової промисловості в контексті глобалізації. Основні результати отримані автором у дисертаційному дослідженні, які характеризуються науковою новизною і виносяться на захист, полягають у наступному;

вперше:

розроблено [^]копмейдію управління ефективним, рФюитком зовнішньоекономічної діЯдїїнес'ц. підприємств харчової промисловості, спрямовану на нарощування їх експортного потенціалу за виробничою та ринковою складовими, яка забезпечує стимули зростання **обсягів** виробництва продукції на експорт та зум[^]влще ріст економічної ефективності по всьому технологічному ланцюгу виробництва і реалізації продукції; *удосконалено:*

- методичний підхід до оцінки ринкової складової виробничого потенціалу підприємств харчової галузі в зовнішньоекономічній площині, що дає можливість окреслити латентні перспективи розвитку й підвищити ефект від більш обґрунтованого використання економічного інструментарію та дає можливість сформулювати функціональні сектори, що володіють здатністю забезпечити виробничу ефективність й мають бути закладені при розробці їх перспективного розвитку;

- методичний інструментарій оцінки інноваційності підприємств харчової галузі, заснований на ресурсно-витратному підході, який дає можливість обчислити частку технологічних витрат на нововведення в розмірі інноваційної продукції, інноваційну віддачу, інноваційну місткість продукції, питому вагу а виробничому розмірі інноваційної продукції, частку інноваційних підприємств у харчовій галузі;

- методичний підхід до оцінки впливу інвестиційного співробітництва вітчизняних і іноземних підприємств харчової галузі на результативність здійснення спільних інвестиційних програм, що, ґрунтуючись на притаманних для харчової промисловості чинників, дає можливість виносити управлінські рішення стосовно спільного інвестування;

дістали подальший розвиток:

- інтеграційний механізм взаємодії підприємств харчової галузі й нарощення конкурентних переваг на зовнішньому ринку, що ґрунтується на створенні кластерів у харчовій галузі, ціллю розвитку яких є отримання конкурентоспроможної виробничої технології, що в світі не має аналогів по відповідних ключових компетенціях і здатна вільно розповсюджуватися на європейських ринках;

- стратегічні напрями розвитку підприємств харчової галузі шляхом використання інноваційних і технологічних заходів до формування сучасної економічної архітектури галузі харчування, спроможної забезпечити нарощення конкурентних переваг й експортних перспектив для здійснення комплексної стратегії, орієнтованої на забезпечення стабільного розвитку конкурентоспроможної економічної системи;

- економіко-математична модель використання ринкової складової виробничого потенціалу підприємств харчової галузі в зовнішньоекономічній площині, що орієнтована на проведення кількісних обчислень і обґрунтування необхідності нарощення його структурних елементів;

підходи до перспективного проектування розвитку зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі, в тому числі: запропоновано концепцію і модель пошуку перспективних позицій підприємствами харчової галузі шляхом оцінки площин господарювання; запропоновано підхід до оцінки результативності перспектив розвитку підприємств харчової галузі, в межах якого розраховується інтегральний показник реалізації перспективних цілей на основі їх пріоритетності і можливостей досягнення.

Практичне значення одержаних результатів. Наукові результати дослідження й основні положення дисертації використовуються при формуванні стратегічних документів з розвитку зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі, опрацюванні територіальних і галузевих програм, у діяльності підприємств та органів влади.

Результати дослідження, висновки та рекомендації, що містяться в роботі, схвалені та використовуються в практичній діяльності Департаменту агропромислового розвитку Миколаївської обласної державної адміністрації (довідка №802/06/08-29/13 від 14.08.2013 р.); ТОВ «Хмільницьке» (АР Крим) (довідка № 41 від 19.03.2014 р.); ТОВ Молочна компанія «Дружба» (Миколаївська область) (довідка №55 від 14.08.2013 р.); в навчальному процесі Міжнародного університету бізнесу і права (довідка №544 від 02.07.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею. Представлені в дисертації наукові результати є особистими розробками автора. З наукових праць виконаних у співавторстві у дисертації використано лише ті ідеї та розробки, які належать особисто авторіві.

Апробація результатів дисертації. Результати наукового дослідження доповідались на науково-практичних конференціях, серед яких найважливішими були: Міжнародна науково-практична конференція «Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі» (25-26 листопада.2010 р., ч. Тернопіль); Всеукраїнська науково-практична конференція «Наукові дослідження • 2010» (17 грудня 2010 р., м. Миколаїв);

Всеукраїнська науково-практична конференція «Україна наукова - 2011» (17 січня 2011 р., м. Миколаїв); Всеукраїнська науково-практична конференція «Перспективні наукові досягнення - 2011» (17 лютого 2011 р., м. Миколаїв); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціально- економічні орієнтири розвитку регіонів» (м. Миколаїв, 30 березня 2012 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону» (м. Донецьк, 16 грудня 2012 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток наукових досліджень» (м. Полтава, 28-30 листопада 2013 р.); а також на науково- методичних семінарах Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України "Кримський агротехнологічний університет" 2009-2014 рр.

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано - 6 статей у збірниках наукових праць (загальним обсягом 2,11 д.а.), 3 наукових праць в матеріалах конференцій (загальним обсягом 0,32 д. а.). Загальний обсяг опублікованих наукових праць - 2,43 д. а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 10 сторінок, з них 170 сторінок основного тексту. Робота містить 10 рисунків, 41 таблиць, додатки на 4 сторінках, список використаних джерел складається з 310 джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі, «Теоретико-методичні засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової галузі в контексті глобалізації» досліджено теоретичні основи розуміння зовнішньоекономічних відносин та особливості їх функцій в умовах сьогодення; обґрунтовано теоретичні моделі розвитку зовнішньоекономічних відносин харчових підприємств; визначено методичні основи та Інституційні інструменти й механізми розвитку зовнішньоекономічних відносин харчових підприємств.

Систему різноманітних проявів світових валютно-фінансових зв'язків, наукової, виробничої й технічної співпраці та напрямки їх дії на економічний розвиток країни представляють зовнішньоекономічні відносини. Нині спроможність економічної системи країни розвивати свою здатність до саморегуляції й самобереження, іншими словами, її спроможність адаптуватися до змін оточуючого середовища визначає довершеність, прогресивність і цивілізованість зовнішньоекономічних відносин. Одержанню найбільшої користі від участі в світовій спеціалізації сприяє регулювання зовнішньоекономічних відносин.

На наш погляд, під зовнішньоекономічними відносинами, згідно із сучасним підходом, слід розуміти систему фінансових і валютних відносин, форм міжнародного виробничого, науково-технічної та економічної кооперації, відповідно форми тиску цих відносин й співпраці на функціонування національних економік.

Відповідно до виконуваних зовнішньоекономічними відносинами функцій вони систематизуються на певні групи за такими ознаками: за структурною властивістю (інвестиційні, виробничі, фінансові та зовнішньоторговельні); за вектором спрямування потоку товарів (експорт, імпорту); за формою участі (власність, товари та послуги є найбільш розгалуженою групою). Фінансові зв'язки опосередковуються зовнішньоторговельні відносини. Як синтез

фінансових і виробничих зовнішньоекономічних відносин виникли жуюйиийеко«вмгч«і відносини інвестиційного напрямку.

Встановлено., що в сучасних умовах зовнішньоекономічні відносини виконують нафтуя*н функції; визнання на міжнародному рівні споживчо» вартості товарів, що є результатом міжнародної спеціалізації; забезпечення мьккраїнного обміну продукцією, послугами та капіталом; забезпечення на світовому рівні економічних взаємозв'язків між державними економіками; організація грошового обігу між країнами.

Дослідження показали, що розподіл за двома ознаках зшвгжньоекономічних відносин є найвідомішою їх класифікацією:

Х за вектором товарного потоку (імпорт, експорт);

2. за складовою ознакою (інвестиційні, фінансові, зовнішньоторговельні, виробничі).

Суттєвий вплив на зовнішньоекономічні відносини чипягь сьогочасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі. До чинників, що формулюють розвиток і покращення зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі відносяться: система світового поділу праці, що формується під впливом розвитку науково-технічних досягнень; участь в інтеграційних у групуваннях країни; динаміка кон'юнктури міжнародного ринку харчової продукції; глобалізаційні процеси міжнародної економіки; ресурсні можливості галузі; геополітичний стан країни.

Найскладнішим і найважливішим питанням є вибір стратегії подальшого розвитку зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі. Джерелом вивчення економічних систем виходить зазвичай є дві історично розроблені економічні поведінки - перспектива промислово-експортного розвитку та перспектива імпортозаміщення. Розмежування із відкритим економічним типом експортно-промислової моделі, та з закритим типом - імпортозаміщуючої спричиняє розбіжність розумінь щодо вирішення питання пошуку напрямків зростання й здійснених реформ (рис. 1).

Рис. 1. Моделі економічного розвитку підприємств харчової галузі

Для нарощування експортного потенціалу підприємств харчової галузі України слід продовжити дослідження механізмів державного управління зі зміцнення інституційної бази у сфері стандартизації, акредитації, оцінки відповідності, метрології. та нагляду за ринком молокопродуктів шляхом інтегрування українських інституцій у європейські та міжнародні структури. Слід оцінити перспективи і націлювання експортного потенціалу підприємств харчової галузі України, йнйелцрк апроксимації технічних регламентів та впровадження європейських стандартів на вітчизняну харчову .-продукцію у рамках переговорного процесу чтіро створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

У другому розділі «Аналіз стану та тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової галузі» досліджено стан зовнішньоекономічних відносин України в галузевому розрізі; зроблено оцінку стану та можливостей розвитку зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі; проаналізовано конкурентні переваги харчових підприємств в контексті глобалізації та розвитку зовнішньоекономічних відносин.

Проведене дослідження свідчить про посилення важливості зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі в умовах особливостей розвитку сучасних міжнародних економічних зв'язків і глобалізації міжнародної економіки. Через нарощення обсягів вітчизняної економіки утворюють нові стереотипи виконання та результативності зовнішньоекономічних відносин, також заохочують підприємства харчової галузі використовувати науково-технічні досягнення та розвивати свої конкурентні переваги за для зростання ефективності їх виробництва та за для забезпечення міцних позицій на світовому ринку.

Встановлено, що велику частину вітчизняного експорту забезпечує аграрна та харчова продукція. За 2008-2012 рр. експорт аграрної та харчової продукції становить в середньому 18,5-20,0%. Рослинницька продукція засвідчила найвищий приріст розміру вивезення - 39,13%, практично так само зріс розмір вивозу тваринницької продукції та її живої ваги; жирів й рослинницької та тваринницької олії зросло на 29,77% та 21,42% відповідно, а зростання розміру вивозу товарів харчування відбувався більш повільніше -

тільки на 14,31%.

Дослідження показали, що зовнішньоторговельний обіг основних видів продукції підприємств харчової промисловості (групи 1-24) за період 2000-2012 рр. постійно зростає. Результатом зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової галузі є позитивне сальдо, спостерігалось варіативне поведження темпів росту імпорту відносно експорту, рис.2.

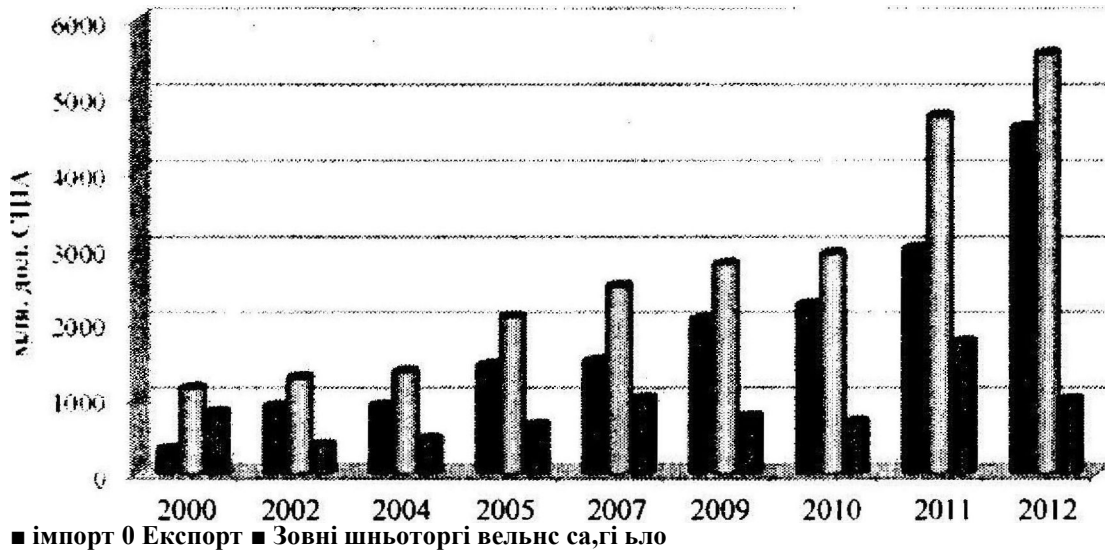

Рис. 2. Динаміка імпорту/експорту основних видів продукції харчової та переробної промисловості України, млн. дол, США

Найбільшим попитом в 2008-2012 рр. на зовнішніх ринках користувались наступні види харчової продукції; олія - 34%; какао-боби та Продукти з нього - 9%; спирт та лікєро-горілчані вироби - 7%; пиво - 3%, води натуральні та мінеральні - 3%, кондитерські вироби з цукру - 2%; маргарин, цукор, сіль - 1%, рис.3.

Результати дослідження довели, що у випадку, коли сільськогосподарські товаровиробники продають продукцію переробним підприємствам за більшими цінами, ніж експортні з її подальшим експортуванням останніми, країна отримує подвійний ефект, який міститься у підвищеній сплаті законодавчо встановлених податків та зборів та надходженням значно більшої маси

валютної виручки, внаслідок використання переробними підприємствами так званого

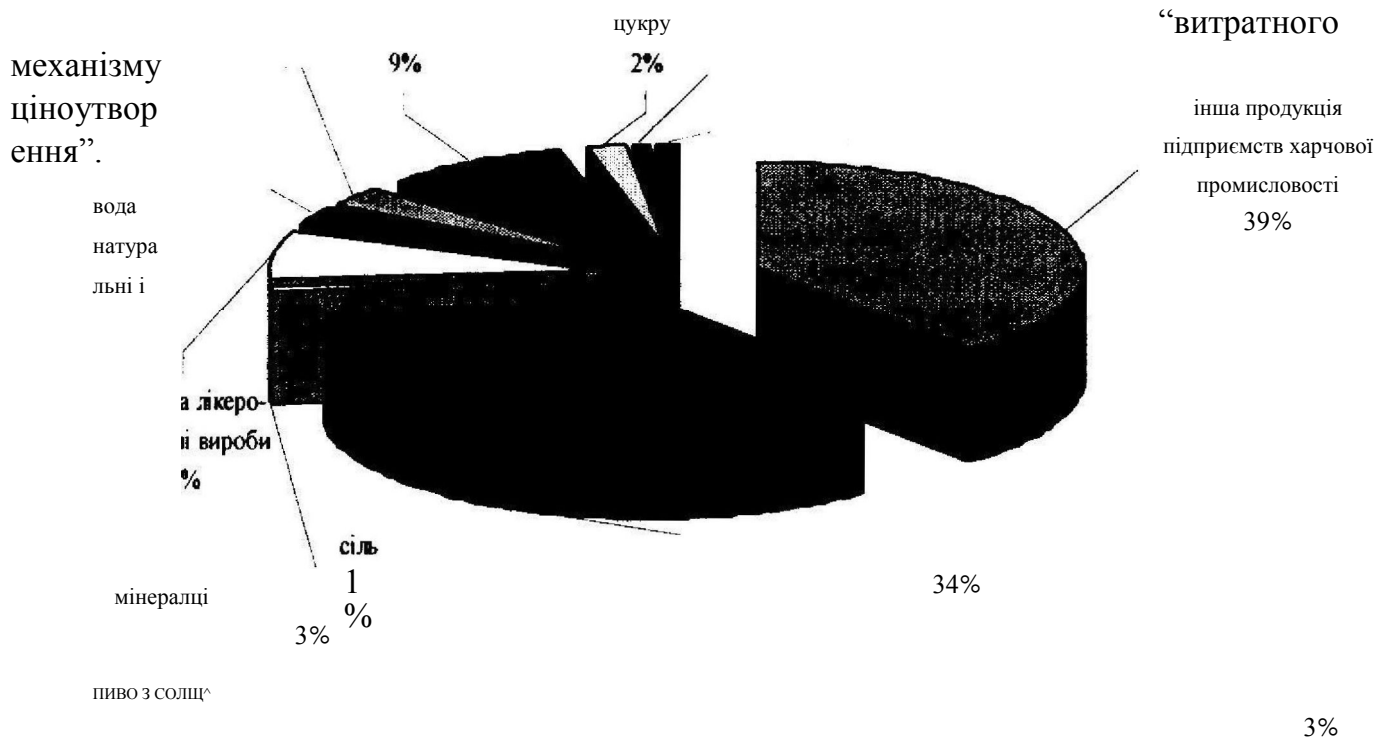

Рис.3. Товарна структура експортованої продукції підприємствами харчової промисловості в середньому за 2008-2012 рр.

У випадку, коли відбувається простий продаж сільськогосподарської продукції на експорт, країна отримує подвійний збиток, що обумовлений, з одного боку, фактом недоотримання значно більшої доданої вартості, внаслідок виключення з експорту ланцюга переробного підприємства, а з іншого, зворотною купівлею сільськогосподарської продукції у випадку її нестачі на внутрішньому ринку, але за світовими цінами на фоні значного тягара по компенсації ПДВ експортованим сільгоспвиробникам.

Проведений аналіз конкурентних переваг харчової галузі довів, що здійснення індустріально-інноваційної стратегії розвитку України в цей час є малоефективним, а сама харчова галузь визначається дисбалансом складових інноваційної площини, а також незначним ступенем формування конкурентоспроможності харчової продукції та застосування наукових розробок. Використання ринкового механізму без необхідних інституціональних трансформацій всіх економічних сфер, зокрема й харчової галузі, обумовлює незначний інноваційний рівень розвитку економіки країни.

Встановлено пряму залежність між витисненням зі обсягу попиту та пропозиції вітчизняного харчового ринку іноземної продукції та нарощенням конкурентних переваг підприємствами харчової галузі, що використовують активно свою науково-технологічну базу. На стабілізації економічного, фінансового та соціального стану країни позитивно позначається цей взаємозв'язок. Нами виокремлено чотири кластери (об'єднання) підприємств з різним рівнем науково-технічного розвитку, відповідно до цілей їх стратегічного розвитку на основі кластерного аналізу галузі харчової промисловості регіону Причорномор'я.

З'ясовано, що на конкурентоспроможність підприємств харчової галузі більш всього здійснюють вплив обізнаність торговельної марки та помітна якість продукції. Ціль подальшого стратегічного науково-технічного зростання підприємств, якою є досягнення міжнародних виробничих стандартів, обумовлює переконання у прерогативі якості виробленої продукції. Три чверті аналізованих підприємств харчової галузі намагаються підвищити якість обслуговування споживачів і якість продукції, що виробляється при одночасному стримуванні витрат.

У третьому розділі **«Формування механізмів управління ефективним розвитком зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової промисловості»** розроблено рекомендації щодо ефективного розвитку механізму інвестиційної співпраці харчових бізнес-суб'єктів при виконанні зовнішньоекономічних відносин; розроблено механізми оновлення харчових підприємств як підґрунтя нарощення їх конкурентоспроможності на міжнародних ринках; обґрунтовано рекомендації щодо розробки Інтеграційного механізму становлення зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі.

Визначено, що виняткову увагу в умовах розвитку вітчизняного харчового виробництва й посилення зовнішньоекономічних зв'язків слід приділяти зростанню капіталізації економіки галузі через посилення процесів залучення закордонних інвестицій. Забезпечення переходу від простого запровадження будь-якою країною фінансових потоків до організації процесу інвестиційної співпраці бізнес-суб'єктів є пріоритетним напрямком. В будь-яких конфігураціях можна окреслити зовнішній вигляд інвестиційної співпраці бізнес-суб'єктів: інвестиційні світові програми, сумісні підприємства, обмін ноу-хау, патентами, ліцензіями, технологіями й т.і. В результаті дослідження вдалося класифікувати всі чинники, що чинять вплив на успішність здійснення інвестиційної співпраці бізнес-суб'єктами за наступними ознаками.

Обґрунтована послідовність оцінки дії інвестиційної співпраці на результативність виконання в харчовій промисловості сумісних інвестиційних програм, до завдань яких входять: пошук першочергового напрямку інвестиційної співпраці; вибір ознак, що чинять вплив на успішність інвестиційної співпраці; оцінку ступеня дії окремих ознак; обчислення інтегрального коефіцієнта дії на успішність сумісних інвестиційних проектів інвестиційної співпраці. Розглянутий підхід дає можливість оцінити показники, одержані в ході виконання Інвестиційної співпраці в харчовій промисловості бізнес-суб'єктів різних країн, а саме: зростання кількості робочих місць у співпрацюючих регіонах відносно рівня їх безробіття; зростання об'ємів готової харчової продукції відносно загальних розмірів харчових ' ринків співпрацюючих сторін; диференціація експортної структури харчової галузі співпрацюючих країн; забезпечення співпрацюючих країн продовольчою безпекою.

Доведено необхідність використання для оцінки інноваційної активності підприємств харчової промисловості ресурсно-витратного підходу, що дасть можливість визначити інноваційну віддачу, інноваційну місткість продукції,

частку технологічних витрат на інновації в розмірі інноваційної продукції, долю інноваційної продукції в виробничому об'ємі й частки інноваційно-активних підприємств харчової промисловості.

Опрацьовуючи концепцію реформування економіки харчової промисловості України, нами охарактеризовані структурні елементи механізму інноваційного удосконалення підприємств харчової галузі, рис.4.

Обґрунтовано, що першочерговим вектором нарощення підприємствами конкурентоспроможності на зовнішньому ринку харчових продуктів є опрацювання й виконання шляхом введення Інноваційних перспектив раціональних вирішень, що здійснене через створення кластерів.

Рис.4. Механізм інноваційного оновлення підприємств харчової галузі

Інноваційний кластер (об'єднання) харчової галузі - це об'єднання			
Підвищення ролі держави в організації економічних процесів	Механізми підвищення інноваційно-технологічного рівня виробництва	Фінансово-кредитні механізми оновлення	Ринкові механізми оновлення харчових підприємств
<p><u>I</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - забезпечення політичної стабільності і системної трансформації у суспільстві - реалізація довгострокової стратегії модернізації - створення умов для успішного функціонування приватного бізнесу - підвищення ефективності функціонування державного апарату - використання потенціалу міжнародного співробітництва - розвиток державно-приватного партнерства 	<p><u>I</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - формування і розвиток галузевої інноваційної системи - удосконалення організації і фінансування - Галузевої науки - Створення умов для комерції жпзції результатів науково-дослідних робіт - підвищення інтелектуального і освітнього, потенціалу галузі - інституційна підтримка інноваційних виробництв 	<p><u>I</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - удосконалення податкової і грошово-кредитної політики держави - розвиток інфраструктури і забезпечення стійкості фінансово-кредитної системи - розвиток фондового ринку - створення сприятливого інвестиційного клімату 	<p><u>I</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток інноваційних форм організації бізнесу - розвиток конкурентного середовища функціонування бізнесу - [юзвіггбк системи корпоративного управління * - активізація кластерної ініціативи підприємств - розвиток міжнародної кооперації і інноваційної діяльності

А

науково-виробничого напрямку, до складу якого входить велика кількість науково-дослідних і чисто наукових проектних інститутів, новаторських виробничих підприємств і дослідницьких організацій галузі, вчених гуртів вищих навчальних установ, та яке спроможне подолати доволі наукомісткі й

складні інноваційні проекти. Мас пов'язану реалізацій ну процедуру: від реалізації в конкретну виробничу технологію виготовлення нової продукції, до реалізації на зовнішньому ринку кінцевого ланцюжок цілей кластеру (об'єднання). Провідною ціллю існування харчового кластеру (об'єднання) є отримання конкурентоспроможної технології по виготовленню продуктів харчування, що в світі не має другого схожого по конкурентних ознаках продукту, і реалізуються вільно на ринках СОТ.

Учасники об'єднання спроможні конструктивно використовувати для забезпечення реалізації своїх першочергових інтересів існуючу виробничу базу. Покращенню кадрової інфраструктури помагають об'єднання (кластери), виникають перспективи дослідно-конструкторських і науково-дослідних розробок, скорочується розмір виробничих і обігових витрат, виникають перспективи для більш вдалого виходу на світовий ринок, рис. 5.

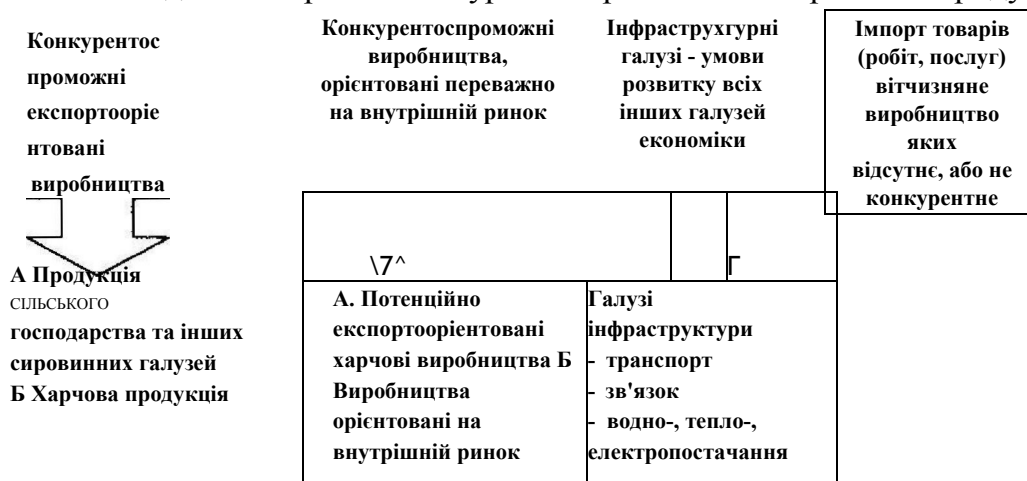
Рис. 5. Принципова схема об'єднання (кластеру) харчової промисловості

Розглянуті напрямки модернізації розвитку харчових підприємств на основі інноваційних і структурно-технологічних підходів до формування економічної архітектури харчової промисловості, спроможної забезпечити отримання нових експортних можливостей, якіснішого рівня конкурентоспроможності та здійснення єдиної стратегії, орієнтованої на забезпечення стабільного розвитку конкурентоспроможної економіки. Нарощення конкурентоспроможності української продукції із стабільним попитом на неї на світовому ринку та розширення зовнішніх ринкових сегментів передбачає перший напрямок. Зміцнення в наукомістких ринкових сегментах конкурентних позицій українських товаровиробників харчової продукції та створення нових площин попиту, в задоволенні якого домінуючу роль відігравала б українська високотехнологічна продукція харчування, передбачає другий напрямок. Розглянута складова модель формування конкурентоспроможної продукції харчування, рис.6.

Розробку перспективи виходу харчових підприємств на світовий ринок можна показати як: всебічний аналіз динаміки функціонування зовнішнього ринку; формулювання загальної й місцевої мети в аспекті позиціонування на світовому ринку; забезпечення раціонального співвідношення між зазначеною перспективою та експортними можливостями підприємства; вибір вільних ринкових сегментів для доступу на зовнішній ринок підприємствами харчової галузі.

Конкуреноспроможне харчове виробництво

Рис. 6. Модель створення конкуреноспроможного харчового продукту

* «/ > ' < •

Розробку стратегії і виходу харчових підприємств на світовий ринок можна описати як: розкриття локальної й глобальної цілей у плані виходу на світовий ринок; глобальний аналіз динаміки розвитку зовнішнього ринку; приведення у відповідність з даними цілями експортного потенціалу харчового підприємства; пошук вільних ринкових сегментів, на які підприємства харчової промисловості могли б отримати доступ.

Обґрунтовано концепцію стратегії здійснення харчовою галуззю зовнішньоекономічних зв'язків, до складу якої входять підстратегії, що відповідають площинам і напрямкам функціонування галузі, а саме: фінансова, структурна, інвестиційна, інноваційна, ресурсна, технологічна, кадрова та регулююча стратегії.

Грунтуючись на оцінюванні принадності перспективних площин господарювання обґрунтовано модель пошуку підприємствами харчової галузі своїх перспективних позицій. Розглянуто підхід до проведення оцінки успішності стратегії розвитку харчової галузі, на основі якої розраховується інтегральний показник здійснення намічених стратегічних цілей з урахуванням їх переваг і досяжності.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичне узагальнення та запропоноване нове вирішення науково-практичної проблеми, суть якого полягає в опрацюванні теорети ко-метод и ч них засад та розробці прикладних рекомендацій з формування механізмів управління ефективним розвитком зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової галузі за умов посилення процесів глобалізації. За результатами роботи зроблено наступні висновки:

1. Дослідження показало, що роль зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі употужнюється за умов сучасного формування світових економічних відносин та посилення міжнародної глобалізації. Зовнішньоекономічні відносини підприємств харчової галузі представляють сукупність проявів міжнародної виробничої, науково-технічної та економічної співпраці та їх дію на ефективне зростання харчової галузі України.

2. Встановлено, що суттєвий вплив на зовнішньоекономічні зв'язки чинять сьогочасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі. До чинників, що формулюють розвиток і покращення зовнішньоекономічних відносин підприємств харчової галузі відносяться: система світового поділу праці, що формується під впливом розвитку науково-технічних досягнень; участь в інтеграційних у групуваннях країни; динаміка кон'юнктури міжнародного ринку харчової продукції; глобалізаційні процеси міжнародної економіки; ресурсні можливості галузі; геополітичний стан країни.

3. Розвинуто методичний підхід до оцінки ринкової складової виробничого потенціалу підприємств харчової галузі в зовнішньоекономічній площині, що дає можливість окреслити латентні перспективи розвитку й підвищити ефект від об'єктивізації використання економічного інструментарію та дає можливість сформулювати функціональні сектори, що володіють здатністю забезпечити виробничу ефективність й мають бути закладені при розробці їх перспективного розвитку

4. Встановлено, що велику частину вітчизняного експорту забезпечує аграрна та харчова продукція. За 2008-2012 рр. експорт аграрної та харчової продукції становить в середньому 18,5-20,0%. Рослинницька продукція засвідчила найвищий приріст розміру вивезення - 39,13%, практично так само зріс розмір вивозу тваринницької продукції та її живої ваги; жирів й рослинницької та тваринницької олії зросло на 29,77% та 21,42% відповідно, а зростання розміру вивозу товарів харчування відбувався більш повільніше - тільки на 14,31%. Поведене дослідження показало, що експортна та імпортна структура не відповідає цілям розвитку харчової промисловості та спричинює потребу переорієнтації на виробництво конкурентоспроможної готової харчової продукції та її експорт на зовнішні ринки.

5. Встановлено існування прямої залежності між нарощенням конкурентних переваг підприємств харчової промисловості, які інтенсивно використовують свій науково-технологічну базу, та витисненням зі структури попиту та пропозиції вітчизняного продовольчого ринку імпортової продукції.

Така взаємозалежність позитивно відбивається на стабілізації економічного, соціального та фінансового стану країни. На основі застосування кластерного аналізу харчових підприємств виокремлено чотири кластери (об'єднання) підприємств, що відповідно до їх стратегічного розвитку мають відмінність в активізації науково-технічного зростання. Здійснено регресійний аналіз для визначення статистично важливих відносин щодо напрямків нарощення виробничої наукоємності виготовлення харчових товарів з

конкурентними перевагами.

6. Розроблено концепцію підвищення ефективності реалізації ринкової складової виробничого потенціалу підприємств харчової галузі у зовнішньоекономічній площині та стимулюванні підприємств на нарощення виробничих розмірів до границь економічних перспектив, що дає можливість розширювати економічний ефект по всій технологічній групі, поєднаних підприємств і галузей держави.

7. Обґрунтовано економіко-математичну модель використання ринкової складової виробничого потенціалу підприємств харчової галузі в зовнішньоекономічній площині, що орієнтована на проведення кількісних обчислень і обґрунтування необхідності нарощення- його структурних елементів.

8. Удосконалено інтеграційний механізм розвитку¹ підприємств харчової галузі й нарощення конкурентоспроможності на зовнішньому ринку, що ґрунтується на створенні кластерів у харчовій галузі, ціллю розвитку яких є отримання конкурентоспроможної виробничої технології, що в світі не має аналогів по . відповідних ключових компетенція* і здатна вільно розповсюджуватися- ' наїєвропейських ринках.

Обґрунтоашо, що першочерговим заходамнарощення конкурентоспроможності підприємств на зовнішньому ринку харчових товарів є опрацьовування й аик&іздшы шляхом введення інноваційних перепекти®,раціональних вирішені* що здійснене через створення кластерів. Провідною ціллю існування харчового кластеру (об'єднання) є отримання конкурентоспроможної технології по виготовленню продуктів харчування, що III світі не має другого схожого по конкурентних ознаках продукту, і реалізуються вільно на ринках СОТ.

9. Розглянуті напрямки модернізації розвитку харчових підприємств на основі інноваційних І структурно-технологічних підходів до формування економічної архітектури харчової промисловості, спроможної забезпечити отримання нових експортних можливостей, якіснішого рівня конкурентоспроможності та здійснення &щної стратегії, орієнтованої на забезпечення стабільного розвитку конкурентоспроможної економіки. Нарощення конкурентоспроможності української продукції із стабільним попитом на неї на світовому ринку та розширення ринкових сегментів передбачає перший напрямок. Зміцнення в наукомістких ринкових сегментах конкурентних позицій українських товаровиробників харчової продукції та створення нових площин попиту, в задоволенні якого домінуючу роль відіграла б українська високотехнологічна продукція харчування, передбачає другий напрямок.

10. Дослідження показали, що розробку стратегії виходу харчових підприємств на світовий ринок можна описати як: розкриття локальної й глобальної цілей у плані виходу на світовий ринок; глобальний аналіз динаміки розвитку зовнішнього ринку; приведення у відповідність з даними цілями експортного потенціалу харчового підприємства; пошук вільних ринкових сегментів, на які підприємства харчової промисловості могли б отримати доступ. Обґрунтовано концепцію стратегії здійснення харчовою галуззю зовнішньоекономічних відносин, до складу якої входять підстратегії, що відповідають площинам і напрямкам функціонування галузі, а саме: фінансова, структурна, інвестиційна, інноваційна, ресурсна, технологічна, кадрова та регулююча стратегії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Сігнатулін М.В. Зовнішньоекономічні зв'язки та їх функцій в сучасних умовах / М.В. Сігнатулін // Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал. - Херсон, 2012. - №3(29). - С. 194-200.

2. Сігнатулін М.В. Інтеграційний механізм формування зовнішньоекономічних зв'язків харчових підприємств / М.В. Сігнатулін // Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. - 2012. - № 10. - Режим доступу: www.economy.nayka.com.ua

3. Сігнатулін М.В. Механізми інвестиційної співпраці бізнес-суб'єктів харчової промисловості при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності / М.В. Сігнатулін // Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць ХДАУ. - Херсон: Айлант, 2012. - Вип. 82. -С. 317-326

4. Сігнатулін М.В. Конкурентні переваги харчових підприємств в умовах міжнародної інтеграції та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків / М.В. Сігнатулін, С. А. Бугаснко // Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. - 2013. - № 7. - Режим доступу: www.economiya.nayka.com.ua

5. Сігнатулін М.В. Оцінка стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічних зв'язків підприємств харчової промисловості / М.В. Сігнатулін // Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць ХДАУ. - Херсон: Айлант, 2013. - Вип. 86. -С. 364-372

6. Сігнатулін М.В. Інструменти й механізми зміцнення економічного потенціалу країни через спрямування зовнішньоекономічної політики / М.В. Сігнатулін // Культура народів Причорномор'я. - 2013. - № 247. - С. 135-140.

Матеріали конференцій та публікації у інших виданнях:

7. Сігнатулін М.В. Ефективний розвиток зовнішньоекономічною діяльністю підприємств харчової промисловості / М.В. Сігнатулін // Збірник матеріалів 9 Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених. - Донецьк: ТОВ "ДЕП". - 4.2, 2008. - с.323.

8. Сігнатулін М.В. Напрямки модернізації розвитку харчових підприємств на основі інноваційних і структурно-технологічних підходів /

М.В.Сігнатулін // «Розвиток зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів» : Донецьк, 2011. - с. 234-238.

9. Сігнатулін М.В. Стратегія розвитку підприємств харчової промисловості в контексті реалізації зовнішньоекономічної політики / М.В.Сігнатулін // Виховання, освіта, менеджмент, філософія, право: історичний аспект: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. / Кримський гуманітарний університет. - Ялта: Вид-во РВВ РВЗ КГУ, 2013. - С.109 — 111.

АНОТАЦІЯ

Сігнатулін М. В. Механізми управління ефективним розвитком зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової промисловості. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). - Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2014.

Дисертацію присвячено удосконаленню теоретико-методичних засад та практичних, рекомендацій стосовно становлення та налагодження механізмів управління ефективним розвитком зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової промисловості в контексті глобалізації. У роботі досліджено концепцію забезпечення продуктивної реалізації ринкового потенціалу підприємств харчової галузі в зовнішньоекономічній площині; поглиблено методичний підхід до оцінки в зовнішньоекономічній площині ринкового потенціалу підприємств харчової промисловості; опрацьовано економіко-математичну модель використання в зовнішньоекономічній сфері ринкового потенціалу підприємств харчової промисловості; удосконалено методичний підхід оцінки інвестиційної співпраці вітчизняних і іноземних підприємств харчової промисловості: розроблено інтеграційний механізм ефективного розвитку підприємств харчової промисловості та нарощення конкурентоспроможності харчової галузі на зовнішньому ринку; розвинуто схему оновлення розвитку харчових підприємств; запропоновано методичний підхід до оцінки інноваційної активності харчових підприємств; розвинуто планування стратегії розвитку зовнішньоекономічних зв'язків підприємств харчової галузі.

Ключові слова: управління розвитком, зовнішньоекономічна діяльність, підприємства харчової промисловості, механізми управління.

АННОТАЦИЯ

Сигнатулин Г. В. Механизмы управления эффективным развитием внешнеэкономической деятельности предприятий пищевой промышленности. — Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (за видами экономической деятельности). - Одесская национальная академия пищевых технологий, Одесса, 2014.

Диссертация посвящена усовершенствованию теоретико-методических основ и практических рекомендаций относительно становления и налаживания механизмов управления эффективным развитием внешнеэкономической деятельности предприятий пищевой промышленности в контексте глобализации. В работе исследована концепция обеспечения производительной реализации рыночного потенциала предприятий пищевой отрасли во внешнеэкономической плоскости; углублен методический подход к оценке во внешнеэкономической плоскости рыночного потенциала предприятий пищевой промышленности; проработана экономико-математическая модель использования во внешнеэкономической сфере рыночного потенциала предприятий пищевой промышленности; усовершенствован методический подход оценки инвестиционного сотрудничества отечественных и иностранных предприятий пищевой промышленности; разработан интеграционный механизм подъема предприятий пищевой промышленности и наращивания конкурентоспособности пищевой отрасли на внешнем рынке; разработана схема обновления развития пищевых предприятий; предложен методический подход к оценке инновационной активности пищевых предприятий; разработана стратегия развития внешнеэкономических связей предприятий пищевой отрасли.

Разработана концепция повышения эффективности реализации рыночной составляющей производственного потенциала предприятий пищевой отрасли во внешнеэкономической плоскости и стимулировании предприятий на наращивание производственных размеров к границам экономических перспектив, что дает возможность расширять экономический эффект по всей технологической группе, соединенных предприятий и отраслей государства.

Усовершенствованно экономико-математическую модель использования рыночной составляющей производственного потенциала предприятий пищевой отрасли во внешнеэкономической плоскости, что ориентирована на проведение количественных вычислений и обоснования необходимости наращивания его структурных элементов.

Усовершенствованно методический подход к оценке действия инвестиционного сотрудничества отечественных и иностранных предприятий пищевой отрасли на результативность осуществления совместимых инвестиционных программ, что, основываясь на присущих для пищевой промышленности факторов, дает возможность выносить управленческие решения относительно совместимого инвестирования.

Усовершенствованно интеграционный механизм подъема предприятий пищевой отрасли и наращивания конкурентоспособности на внешнем рынке, что основывается на создании кластеров в пищевой отрасли, целью развития которых является получение конкурентоспособной производственной технологии, что в мире не имеет аналогов /ю соответствующим ключевым компетенциям и способная свободно распространяться на европейских рынках.

Получил новое развитие методический подход к оценке рыночной составляющей производственного потенциала предприятий пищевой отрасли во внешнеэкономической плоскости, что дает возможность очертить латентные

перспективы развития и повысить эффект от обоснованного использования экономического инструментария и дает возможность сформулировать функциональные сектора, что владеют способностью обеспечить производственную эффективность и должны быть заложены при разработке их перспективного развития.

Разработаны пути обновления развития предприятий пищевой отрасли путем использования инновационных и технологических мероприятий к формированию современной экономической архитектуры отрасли питания, способной обеспечить наращивание конкурентных преимуществ и экспортных перспектив для осуществления комплексной стратегии, ориентированной на обеспечение стабильного развития конкурентоспособной экономической системы.

Улучшен методический инструментарий оценки и новационности предприятий пищевой отрасли, основанному на ресурсно-расходном подходе, который дает возможность вычислить: частицу технологических расходов на нововведение в размере инновационной продукции, инновационную отдачу, инновационную вместимость продукции, удельный вес в производственном размере инновационной продукции, частицу инновационных предприятий в пищевой отрасли.

Получило обоснование перспективное проектирование развития внешнеэкономических отношений предприятий пищевой отрасли, в том числе: предложена концепция перспективы; модель поиска перспективных позиций предприятиями пищевой отрасли путем оценки перспективных плоскостей ведения хозяйства; рассмотрен подход к оценке результативности перспективы подъема предприятий⁴ Пищевой отрасли, в пределах которой рассчитывается интегральный показатель реализации перспективных целей основе возможностей их достижения.

Ключевые слова: управление развитием, внешнеэкономическая деятельность, предприятия пищевой промышленности, механизмы управления.

■ SUMMARY

Signatuiin M.V. Mechanisms of managements by effective development of foreign economic activity of enterprises of food retail industry. - Manuscript

Dissertation on competition of scientific degree of candidate of economic sciences on speciality 08.00.04 is economy and management by enterprises (after the types of economic activity). Odessa national academy of food technologies, Odessa, 2014.⁴

Dissertation is devoted to the improvement of theoretical-methodical bases and practical recommendations in relation to becoming and adjusting of mechanisms of management by effective development of foreign economic activity of enterprises of food retail industry in the context of globalization. Conception of providing of productive realization of market potential of enterprises of food industry in an external economic plane is explored in work; methodical approach to estimation in the external economic plane of market potential of enterprises of food retail industry is deep; the economic-mathematical model of the use in the external economic sphere of market potential of enterprises of food retail industry is worked; methodical approach of estimation of investment collaboration of domestic and foreign enterprises of food retail industry is improved; the integration mechanism of getting up of enterprises of food retail industry and increase of competitiveness

of food industry at the oversea market is developed; developed chart of update of development of food enterprises; offered methodical approach to estimation of innovative activity of food enterprises; developed planning of strategy of development of external economic communications of enterprises of food industry.

Keywords: management by development, foreign economic activity, enterprises of food retail industry, management mechanisms

